

Kronika

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

W Międzyzdrojach, w dniach 8-9 września 2005 r. odbyła się kolejna, już piąta coroczna ogólnopolska konferencja naukowa na temat: „Przedsiębiorczość po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”.

W konferencji uczestniczyli przedstawiciele z kilkunastu ośrodków naukowych kraju, zgłoszono 121 referatów, które wydano w dwutomowym opracowaniu zwartym. Organizatorami konferencji byli: Akademia Rolnicza w Szczecinie, Wydział Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej, Katedra Polityki Gospodarczej i Rynku oraz Katedra Ekonomii.

Do głównych problemów podjętych w referatach należały:

- czynniki motywujące przedsiębiorczość w gospodarce,
- ryzyko i jego ograniczenie w przedsiębiorczości,
- udział banków i kredytów w rozwoju inicjatyw gospodarczych,
- dopłaty do rolnictwa po wstąpieniu Polski do UE,
- rola rynku kapitałowego w prywatyzacji gospodarki,
- rynek pracy i ograniczenie bezrobocia,
- tendencje w rozwoju inwestycji krajowych i zagranicznych,
- handel artykułami spożywczymi z zagranicą,
- konkurencyjność na współczesnych rynkach,
- znaczenie infrastruktury dla rozwoju obszarów wiejskich,
- turystyka w aktywizacji obszarów wiejskich,
- marketing w przedsiębiorczości.

Spośród licznych opracowań na szczególną uwagę zasługują omówione poniżej referaty. **Prof. dr hab. Mieczysław Adamowicz** z SGGW w Warszawie przedstawił problemy gospodarki żywnościowej na tle ogólnych procesów rozwojowych. Wskazał, iż gospodarka żywnościowa Polski podlega, jak w innych państwach, globalizacji i integracji międzynarodowej. Są to ważne procesy dzisiejszej cywilizacji, siła sprawcza zmian o charakterze ilościowym jak i jakościowym.

W wyniku procesów globalizacji i integracji regionalnej, nasilają się procesy społeczne i gospodarcze, do których należą:

- wzrost roli i znaczenia konsumentów na rynku rolno-żywnościowym;
- zwiększenie produktywności rolnictwa i efektywności wykorzystania nakładów;
- umiędzynarodowienie rynków i koncentracja przedsiębiorstw agrobiznesu;
- wzrost znaczenia wiedzy, lokalnych systemów produkcyjnych i ich sieci współpracy;
- uświadomienie potrzeb rozwoju i umocnienia koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Prof. dr hab. Maria Dębniowska z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie przedstawiła Warmińsko-Mazurską specjalną strefę ekonomiczną jako instrument stymulowania rozwoju regionu. Zdaniem autorki, rozwój społeczno-gospodarczy regionu może być stymulowany następującymi działaniami:

- rozwojem określonych rodzajów działalności gospodarczej;

- wprowadzeniem nowych rozwiązań technicznych i technologicznych;
- zwiększeniem konkurencyjności na rynku wyrobów i świadczonych usług;
- zagospodarowaniem niewykorzystanych zasobów majątkowych, naturalnych i pracy;
- tworzeniem nowych miejsc pracy.

Prof. dr hab. Michał Jasiulewicz z Politechniki Koszalińskiej zaprezentował rozwój zrównoważonej gospodarki wiejskiej jako szansę konkurencyjności w warunkach integracji Polski z Unią Europejską. Podkreślił, że proces transformacji społeczno-gospodarczej, jaki obserwuje się na obszarach wiejskich, obejmuje pewne przemiany strukturalne w funkcjonowaniu wsi, tj. odchodzenie od tradycyjnej produkcji do realizacji funkcji pozarolniczych; w gospodarce rolnej, np. w użytkowaniu ziemi, organizacji i kierunkach produkcji. W rezultacie poprawia się standard życia na wsi, zwiększa także mobilność zawodowa ludności wiejskiej.

Prof. dr hab. Łuczka-Bakuła z Akademii Rolniczej w Poznaniu omówiła politykę państw wobec małych i średnich przedsiębiorstw. Poziom aktywności tych przedsiębiorstw jest wyraźnie zróżnicowany przestrzennie. Od kilku ostatnich lat wykazuje stagnację, a podstawowe wskaźniki charakteryzujące małe i średnie przedsiębiorstwo w Polsce są zbliżone do krajów Unii Europejskiej. Jednak dysponują one mniejszym kapitałem zarówno finansowym, jak i rzeczowym. Najpoważniejszą barierą rozwoju jest brak środków finansowych na inwestycje i ograniczony dostęp do kapitału.

Referat **prof. dr hab. Jana Siekierskiego** z Akademii Rolniczej w Krakowie dotyczył wspierania przedsiębiorczości w Unii Europejskiej. Autor uznał, że przemiany rynkowe i integracyjne w kraju w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju przedsiębiorczości. Przedsiębiorstwa coraz więcej środków finansowych przeznaczają na badania i unowocześnienie produkcji. Miernikiem ich innowacyjności jest m.in. aktywność wynalazcza i patentowa.

Prof. dr hab. Lech Pałasz i **dr hab. Grzegorz Spychalski** z Akademii Rolniczej w Szczecinie poruszyli temat przedsiębiorczości w eksporcie żywności oraz kształtowanie się przedsiębiorczości. W Polsce istnieją sprzyjające warunki dla produkcji i eksportu żywności, które dotąd nie są wykorzystane. Akcesja Polski z Unią daje szansę dalszej ekspansji eksportu żywności. W rozwoju zaś przedsiębiorczości ważne jest doskonalenie jakości kapitału społecznego poprzez modernizację i system edukacji podstawowej i uzupełniającej.

Na temat polskich przedsiębiorstw na rynku unijnym wypowiedział się **prof. dr hab. Sylwester Makarski** z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Stwierdził, że polskie firmy będą miały niemałe trudności aby sprostać unijnej konkurencji. Jeśli rynek krajowy jest w miarę jednorodny, to europejski – z natury rzeczy – zróżnicowany. Temu wyzwaniu sprostają w pierwszej kolejności firmy, które wcześniej konkurowały z unijnymi, zaś dla tych firm, które dotychczas współpracowały z rynkiem krajowym i wschodnim konkurencja na rynku unijnym stanowić może zagrożenie.

Prof. dr hab. Marian Malicki z Uniwersytetu Szczecińskiego naświetlił problem podejmowania ryzyka w aspekcie przedsiębiorczości w gospodarstwach rolnych. Przedsiębiorczość ta wiąże się z podejmowaniem ryzyka. Problem ryzyka w praktyce jest dotychczas mało doceniany, jednak wstąpienie Polski do UE poprawiło system zarządzania ryzykiem i jego ograniczenie.

Zagadnienie rozwoju przedsiębiorczości na przykładzie wybranej gminy omówił **prof. dr hab. Franciszek Kapusta**. Z jego badań empirycznych wynika, że na powstawanie nowych podmiotów gospodarczych znaczący wpływ ma rozwinięta infrastruktura. Na ten temat ciekawą publikację przedstawiła m.in. **dr Alicja Mierosławska** z IERiGŻ. Wskazała, że na obszarach przygranicznych poziom przedsiębiorczości był wyższy niż średnio w kraju.

Prof. dr hab. Stanisław Urban z Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu przedstawił działania ograniczające bezrobocie i rozwój przedsiębiorczości na przykładzie pow. wałbrzyskiego. Jego zdaniem, tworzenie specjalnych stref ekonomicznych jest najbardziej skutecznym narzędziem aktywnej polityki państwa na rynku pracy. Strefy takie powstają przede wszystkim w rejonach uznanych za szczególnie zagrożone bezrobociem.

Bezrobocie w Polsce w kontekście rynku pracy było tematem referatu **prof. dr hab. Eugeniusza Zdrojewskiego** z Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Warszawie. Autor twierdził, że gospodarka polska w porównaniu z państwami UE charakteryzuje się najwyższą stopą bezrobocia oraz niską efektywnością pracy. Przedsiębiorczość zaś jest aktywną formą zwalczania bezrobocia i działaniem niezbędnym dla zwiększenia wykorzystania czynnika ludzkiego w gospodarce.

Prof. dr hab. Marek Zarębski z Uniwersytetu w Toruniu omówił znaczenie infrastruktury w rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej ma szczególne znaczenie dla rozwoju przestrzennego każdego państwa, zwłaszcza terenów rolniczych i zacofanych gospodarczo. Doskonalenie pozwala dynamizować wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Jednak jest to proces długotrwały.

Prof. dr hab. Ludosław Drelichowski z Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszcy zreferował problem zarządzania wiedzą w realizacji projektów dofinansowania ze środków UE. Obecnie obserwuje się niedocenywanie wiedzy w zarządzaniu przedsiębiorstwami i organach zarządzania. Pożądanym jest dynamiczniejszy rozwój technologii informatycznych, a także dofinansowanie projektów badawczych ze środków UE.

Prof. dr hab. Elżbieta Śliwińska z Akademii Ekonomicznej w Katowicach skoncentrowała się na działalności marketingowej przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Badania w tym względzie wskazują, że działania w obszarze marketingu w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego są ograniczone. Możliwości konkurencyjne tych przedsiębiorstw nie są więc wykorzystane, bo np. tylko 10% z nich bada potrzeby konsumentów.

Dr hab. Andrzej Suszyński, prof. Politechniki Koszalińskiej podjął temat strategii rozwoju jako produktu turystycznego. Uznał, że w promocji regionu i kreowaniu turystyki w małym stopniu biorą udział samorządy lokalne, organizacje biznesowe, społeczne i kulturowe.

Dyskusja pozwoliła wysunąć następujące ogólne wnioski:

1. Podstawą rozwoju systemu gospodarczego, jak i poszczególnych jego elementów, jest przedsiębiorczość rozumiana jako sposób myślenia i działania ludzi uruchamiających nowe przedsięwzięcia lub podnoszących efektywność już istniejących. Chcąc rozwijać aktywność i postawy przedsiębiorcze, niezbędne jest zintegrowane współdziałanie samodzielnych organizacji komercyjnych i instytucji publicznych kształtujących bliższe i dalsze otoczenie procesów gospodarowania.
2. Otwarcie rynków i równy dostęp do nich wszystkich państw spowodowały zaostrenie konkurencji. Okazało się to szansą dla tych polskich przedsiębiorstw, które jeszcze przed akcesją z powodzeniem konkurowały na unijnym rynku, natomiast stanowiło zagrożenie dla firm produkujących wyłącznie na rynek krajowy lub też eksportujących na rynki krajów WNP.
3. Przystąpienie Polski do UE wiąże się z licznymi zmianami w życiu gospodarczym całego kraju. Należy się spodziewać m.in. zwiększenia dynamiki eksportu. Przeprowadzone badania wykazały, że takiej zmiany spodziewało się 67% respondentów w regionie Warmii i Mazur. Przedsiębiorcy najczęściej oczekiwali wzrostu przychodów z tytułu eksportu, ale nie więcej niż o 20%. Jednym ze skutków integracji była również konieczność modernizacji procesu produkcji. Dzięki temu produkowane wyroby mogły być sprzedawane na jednolitym rynku europejskim.

4. Wyniki badań nad przedsiębiorczością gospodarczą wskazują generalnie, że działalność na własny rachunek podejmują osoby dobrze wykształcone. Najwięcej badanych np. kobiet legitymowało się wykształceniem średnim (46,3%), a najmniej wyższym – 8,6%. Motywy, którymi kierowały się kobiety podejmujące własne przedsięwzięcia gospodarcze, wynikały w znacznej mierze z ich cech osobowych, sytuacji zawodowej oraz rodzinnej. Najczęściej wskazywaną barierą przy organizacji firmy był ograniczony dostęp do obcych źródeł finansowania przedsięwzięcia oraz trudności w uzyskaniu kredytów bankowych. 82% badanych uważa stopy procentowe za wysokie, a wymagania formalno-prawne za skomplikowane.
5. Polska, z racji przystąpienia do Unii Europejskiej, otrzyma z jej budżetu znaczące środki, które dotyczą głównie: dopłat bezpośrednich, środków finansowych przeznaczonych na inwestycje rynkowe i refundacje eksportowe oraz na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Akcesją Polski z Unią stwarza również szanse ekspansji eksportu żywności na rynki wschodnie, głównie ze względu na ich chłonność i stały rozwój.
6. Skutecznie zarządzane firmy, dzięki podejmowaniu działań z zakresu szeroko rozumianej przedsiębiorczości, przyczyniają się nie tylko do uzyskania przewagi konkurencyjnej, a tym samym do podniesienia swoich zysków finansowych, ale także do poprawy stanu środowiska.
7. Bardzo ważne źródło wsparcia polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich stanowią programy: Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich i Sektorowy Program Operacyjny – Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich. W ramach PROW-u najwięcej środków zarezerwowano na wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, uzupełnienie płatności bezpośrednich oraz renty strukturalne. Analizując wypłacanie środków w ramach poszczególnych działań PROW czy SPO można stwierdzić, iż mimo dużej liczby składanych wniosków, proces ich akceptacji i przepływu środków finansowych na konta beneficjentów jest niewystarczający.
8. Pozarolnicza aktywność gospodarstw rolnych nie ma jeszcze dużego znaczenia ekonomicznego w rolnictwie polskim, jednak w ostatnich latach jest dynamicznie rozwijana. Największą rolę ekonomiczną odgrywa w jednostkach o największym, a następnie o najmniejszym obszarze użytków rolnych. Najbardziej dynamicznie w latach 1996-2002 przyrastała liczba gospodarstw z grupy „inne” i prowadzących przetwórstwo przemysłowe, a największy regres przeżywały jednostki z leśnictwa oraz rybactwa i rybołówstwa.
9. Integracja Polski z Unią Europejską przyniosła wymierne korzyści dla wielu rolników i przedsiębiorców z obszarów wiejskich, stwarzając szansę finansowania rozwoju nie tylko działalności związanych bezpośrednio z produkcją rolniczą, lecz także działalności pozarolniczych. Ułatwione zadanie w dostępie do środków pomocowych w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” oraz Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich mają te osoby, które już wcześniej korzystały z funduszy przedakcesyjnych, m.in. z realizowanego właśnie programu SAPARD. Zainteresowanie uczestnictwem w wymienionych programach jest duże i wciąż przybywa wniosków, zwłaszcza w ramach działania SPO, zaś w przypadku działania PROW limit środków pomocowych został wyczerpany po niespełna dwóch miesiącach od rozpoczęcia działań.
10. Poważną barierą rozwoju działalności pozarolniczej na wsi jest zacofanie cywilizacyjne oraz infrastrukturalne, które obniżają atrakcyjność inwestycyjną. Dużą barierę stwarza także mentalność ludzi oraz brak kompetencji. Na uwagę zasługuje wzmocnienie funkcji turystycznej w gminach nadmorskich oraz słaby jej rozwój w strefie pojezierzy.

11. Polska przedsiębiorczość w integracji z Unią Europejską wymaga systemowego wsparcia, które pozwoliłoby przygotować zarówno osoby przedsiębiorcze, jak i firmy do wyzwań przyszłości. Zadania rządu należałoby realizować zarówno poprzez informację, jak i edukację. Rozwój przedsiębiorczości na wsi powinien być wspierany przez samorządy terytorialne oraz instytucje i organizacje odpowiedzialne za rozwój regionu. Polityka regionalna, uwzględniająca ekonomiczno-społeczne uwarunkowania danego regionu, odgrywa tu ważną rolę.
12. W obecnych czasach kredyt stał się nieodzownym elementem towarzyszącym niemal każdej działalności gospodarczej i czynnikiem wpływającym na rozwój całej gospodarki. Dynamiczny rozwój spowodował wiele zmian, także w systemie kredytowym. Zwiększyła się przede wszystkim różnorodność ofert kredytowych proponowanych przez banki. Zmiany zaszły również w samej technice decydowania o przyznawaniu kredytu. Jedną ze słabych stron polskiego systemu kredytowego jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura informacyjna, umożliwiająca bankom zdobycie wiarygodnych informacji o potencjalnych kredytobiorcach, zwłaszcza o indywidualnych gospodarstwach rolnych.
13. Likwidacja bezrobocia i równoczesne podwyższanie wydajności pracy są zjawiskami, które mogą się wzajemnie wykluczać. Jednak przedsiębiorczość – rozumiana zarówno jako proces działania, zarządzania firmą, jak i zespół cech charakteryzujących ludzi przedsiębiorczych – może oddziaływać i na wzrost zatrudnienia i na jego efektywność.

Lech Pałasz